

Frykt ikke sannheten

Indonesiske reformister må tåle sannheten om kommunistmassakrene i 1965-66 hvis de skal kunne utvikle et reelt demokrati.

Et av Vestens mest ødeleggende, men best skjulte menneskerettighetsovergrep og historieforsknings er nå brakt fram i lyset. På midten av 60-tallet ble minst en halv million indonesiske borgere massakrert på rasistisk grunnlag. Mange ble fengslet og enda flere – både gamle og unge – er blitt systematisk trakkasert av de inntil mindre enn absurde anklagene om at alle var kollektivt ansvarlige for en serie elitistiske og militære manipulasjoner og kamper om sentralmakten i 1965.

Det er påfallende at den første mektige personen som til slutt forsto at dette ikke kunne fortsette å bli feid under teppet, ikke er en representant for det demokratiske Vesten. Indonesias blinde, men klarsynte president Abdurrahman Wahid – «Gus Dur» – er derimot tidligere leder for en av de muslimske organisasjonene som også bidro til ødeleggelsene. Gus Dur har allerede hatt en tøff jobb med å holde styr på de militære som utførte mange av drapene og det meste av undertrykkelsen. Han

kan nok kritiseres for mye, men dette tror jeg er integrert. Det han nå gjør er like modig og like viktig som studentens kamp mot Suhartos regime. Og derfor fortjener det støtte fra alle demokrater.

La fortiden ligge?

Mange indonesiske reformister er imidlertid ikke enig med ham. Det er kommet en del uheldige uttalelser om behovet for å forby ateisme (kommunisme) – som om religion generelt og islam spesielt er noe som måtte tvinges på folket. Men jeg har også hørt mer respektfulle argumenter om behovet for å la fortiden ligge, ikke skape flere konflikter, og heller fokusere på Indonesias umiddelbare sosiale og økonomiske problemer.

Jeg tror likevel at ingenting ville være mer feil. Som i Tyskland etter Holocaust, Sovjetunionen etter Stalin, Kambodsja etter Røde Khmer eller Sør-Afrika etter Apartheid er det nødvendig å gjøre opp. Det er nødvendig for å kunne mestre fortiden, og for å kunne gå framover. For hvordan skal en ellers skape et grunnlag for at alle borgere skal bli relativt likeverdige? Hva skulle ellers være grunnlaget for det demokrati jeg tar det for gitt at reformistene egentlig ønsker, og som selv den mest instrumentelle investor – for ikke å snakke om vanlige folk – regner som en forutsetning for stabilitet og sosialøkonomisk framskritt.

Det er viktig å understreke at det viktigste her ikke først og fremst er detaljene om hva som

skjedde i slutten av september og oktober 1965 – av manipuleringer, provokasjoner, kupp og mord. Heller ikke hvordan Suharto klarte å få Sukarno til å gi opp. Det viktigste er ikke engang all drepingen og alle lidelsene.

(Dette må selvfølgelig også undersøkes, og det er finnes gode eksempler, både fra Europas og Sør-Afrikas mørke historie på hvordan slik upartiske undersøkelser bør og ikke bør utføres for å fremme sannhet og forsoning og komme opp med en kompensasjon til ofrene.)

Det som virkelig står på spill er ikke det som er dødt og begravet, men det som i dag fortsatt hindrer menneskelig verdighet, demokrati og utvikling.

Vold – etablert politikk

Massakrene i 1965-66 gjorde vold til etablert statlig politikk. Og det er denne praksisen som må rives fullt og helt opp med roten. Fordi den vedvarte.

Øst-Timor og Aceh er selvsagte eksempler, men også Suhartos såkalte «sjokkterapi» på begynnelsen av 80-tallet, preget av «mystiske» drap og forfølgelsen av ekte og innbilte kriminelle.

I tre tiår gjorde militæret, de ulike militsiagrupperne og dødsbrigadene den skitne jobben. Men også det sivile etablissementet og den pøbelryktende middelklassen bidro til den beviste forverringen av konflikter og fiendtlighet.

Dermed ble folk så redde – både for militære og hverandre – at det militære nesten lyktes i å gjøre seg selv uunnværlig, gjennom påskudd om å «beskytte mot ustabilitet». Derfor er den eneste måten å få en slutt på denne statssponsede terroren å vise fram og delegitimere røttene til den – nemlig massakrene.

Stigmatiseringen og den politiske volden vedvare. Redsel, traumer, avhengighet og brennmerking av kommunister som politisk kasteløse fortsetter å hindre store deler av befolkningen fra å delta reelt som førsteklasses borgere i å bygge et fritt og demokratiske samfunn.

Det er et fundamentalt problem når det gjelder sivile rettigheter, og det må takles offisielt og offentlig av Indonesias nye demokratiske regjering. Ikke bare for ofrenes skyld, men også for å bygge det sikre og stabile demokrati som skremte middelklasser drømmer om, uansett om de er muslimere eller ei.

Historieforskning

Historieforskningen er nesten like ødeleggende. Den utdannede middelklasse og studentene er selvfølgelig oppmerksomme på deler av det som virkelig skjedde. Men forutsetter ikke demokrati

uttrakt fri og kvalifisert kunnskap i den jevne befolkning? Og var ikke nettopp mangelen på slik kunnskap ett av hovedargumentene bak middelklassens motvilje til å akseptere kommunistenes massive folkelige mobilisering på 50-tallet?

Hvorfor er ikke tiden inne til en like massiv og folkelig diskusjon om hva som egentlig skjedde nå, som det ikke er en eneste innflytelsesrik kommunist i syne som kan «utnytte» den?

Krever ikke demokratisering en fri historisk diskusjon og tidligere framskritt og problemer i Indonesia? En diskusjon som inkluderer hva som egentlig forårsaket fallet til det parlamentariske demokrati på slutten av 50-tallet? Som inkluderer hva som fikk det mest moderne og på mange måter det mest demokratiske politiske partiet – det reformistiske kommunistpartiet – til uheldigvis å stille seg bak Sukarnos såkalt «guidede demokrati»? Som reiser spørsmålet om hva som fikk den retorisk sett demokratiske middelklassen og dens liberale vestlige allierte til fullstendig å knuse det som gjensto av indonesisk demokrati?

Ikke farlige lenger
Det er selvfølgelig like vanskelig å sette spørsmålstegn ved de etablerte sannheter om det indonesiske kommunistpartiet og andre

venstreradikale i Indonesia som det var for tidligere østtyske stalinister å innse at deres Berlinmur ikke var «mot fascismen»?

Men har vi ikke etterhvert lært at tanker og studier som undertrykkes har en tendens til å bli attraktive? Hvorfor ikke tillate marxister og kommunister så lenge det ikke kan bevises at de er en trussel mot demokratiet? Eller tok Nehru feil i sitt svar til Nasser der han skrev at man heller skulle sette kommunister i parlamentet enn i fengsel?

Uansett så finnes det ikke noe grunnleggende rasjonale for gammelmodige kommunisme lenger. Ikke bare fordi Vesten vant den kalde krigen. Også fordi den tredje verdens kapitalisme – uansett hva vi synes om den – ikke lenger holder tilbake, slik tilfellet var under kolonialismen i land som Indonesia.

Den grunnleggende konflikten mellom gamle kommunister og sosialdemokrater – om behovet for autoritære snarveier til fremskritt – eksisterer ikke lenger. Den er over for lengst. Og hvis det gjenstår noe å «frykte» er det snarere sosialdemokratiske orienterte masseorganisasjoner – innenfor og utenfor parlamentet – basert på folks ønsker om politisk og sosial likhet. Men det er vel ikke disse bevegelsene reformistene ønsker å fjerne når kommunistene brennmerkes?

I egne hender

Som konklusjon er det vanskelig å

UUNVÆRLIGE! Fryktregimet i Indonesia gjorde folk så redde – både for det militære og hverandre – at hæren nesten lyktes i å gjøre seg selv uunnværlig, skriver kronikkforfatteren. (Arkivfoto)

karakterisere reformistenes opposisjon mot oppgjøret med massakrene i 1965-66 og den vedvarende undertrykkelsen av radikale indonesere, deres barn og slektninger, som noe annet enn udemokratiske.

Det kan innvendes at tiden ikke er inne ennå til å håndtere de alvorligste menneskerettighetsovergrep i det postkoloniale Indonesia, men da vil jeg insistere på å få vite hva slags utvikling som først må skje og hvor lang tid den vil ta. For meg høres slike argumenter ut nøyaktig som det gamle moderniseringsrasjonale til autoritære «opplyste» regjeringer.

At majoriteten av de demokratiske valgte parlamentarikerne er mot et slikt oppgjør er heller ikke noe argument. For – som med det demokratiske valgte rasistiske ny-høyre i Østerrike – er selve grunnlaget for det mest minimale demokrati ikke bare et spørsmål om prosedyrer og majoritetsbestemmelser. Det omfatter også – og kan ikke overleve uten – skapelsen, opprettholdelsen og forbedringen av alle borgers like rettigheter og muligheter til å delta i de demokratiske mekanismene. Å nekte et oppgjør med massakrene i 1965-66

er å undergrave slike demokratiske rettigheter på.

Slik jeg ser det er det eneste demokrater kan diskutere seg imellom hvorvidt utenlandsk innblanding kan være et enda større trussel mot demokratiet – som i tilfellet Østerrike. Men dette er ikke problemet i Indonesia. Her er det åpenbart noe som ligger i integriteten, konsekvensen og styrken til den indonesiske demokratibevægelsen selv. Folk som meg er bare kritiske, men bekymrede studenter. Og selv om Vesten også har et oppgjør å ta med sitt bidrag til Indonesias katastrofe, så er det dessverre tvisomt om Vesten vil bidra med noe. Derfor er overgangen til «en demokratisk menneskelig politikk» noe som hviler på den indonesiske reformbevegelsen.

* Artikkelen er en omarbeidet versjon av et åpent brev til indonesiske reformister, trykket i Jakarta Post tidligere i vår.

Olle Törnquist er professor i statsvitenskap ved Universitetet i Oslo og skrev sin doktoravhandling om de teoretiske og politiske årsakene til ødeleggelsen av det indonesiske kommunistpartiet (PKI). Han har siden fokusert spesielt på problemet knyttet til demokratisering i et sammenliknende perspektiv.